

**Програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної
середньої освіти, які впроваджують
Державний стандарт базової середньої освіти**

**«Моральна підтримка учасників освітнього процесу під час воєнних
дій»**

Інформація про розробників: Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу (Крупник Зоряна Ігорівна, доцент кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету, кандидат педагогічних наук, сертифікований тренер Ізраїльської коаліції травми; Несмашна Галина Євгенівна, психолог-консультант ТКМЦНОІМ).

Рецензенти: Рябова Зоя Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, викладачка ТКМЦНОІМ; Данилків Тетяна Ярославівна, соціальний педагог Тернопільського НВК «Школа-лицей № 6 імені Назарія Яремчука».

Напрямок підвищення кваліфікації: Подолання освітніх втрат. Психосоціальна підтримка і травма-інформований підхід під час навчання здобувачів освіти у другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання).

Розроблено на основі типової програми: Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання) за темою «Навчання в умовах викликів: інструменти подолання освітніх втрат і підтримки учасників освітнього процесу» (наказ МОН України від 28.10.2025 № 1416).

Термін дії програми: 2026 – 2030 рр.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми

В складні воєнні часи, які супроводжуються соціально-економічною нестабільністю і абсолютним нерозумінням того, як діяти далі, надзвичайно важливою постає роль працівників освітньо-педагогічної сфери, священна мета яких полягає в наданні повноцінної психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу. Регулярні протиправні дії з боку країни-агресора призвели до суттєвих втрат в освітній сфері, внаслідок чого вся освітня система змушена переживати колосальну трансформацію. Когнітивне та психоемоційне напруження зростає, що призводить до неприємних наслідків. Щоб проблеми були вирішеними за короткий термін, тим, хто делегує весь процес, потрібно володіти високим рівнем критичного мислення та вміти розробляти стратегії, які виявляться ефективними на практиці.

Також зростає актуальність питання щодо компетентності педагогів та інших працівників соціально-освітньої сфери — тепер вони повинні не тільки навчати, а й надавати учням психологічну допомогу з метою запобігання можливого виникнення посттравматичного розладу (а дитяча психіка вбирає в себе абсолютно все, як губка, без можливості критичного аналізу та фільтрації). Власне, бажанню допомогти іншому — слабшому — повинна передувати самопоміч. Всі ж пам'ятають базове правило авіабезпеки: під час виникнення критичної ситуації дорослий повинен спочатку одягнути кисневу маску на себе, і тільки після цього — на дитину. Спеціалісти, що працюють в соціально-освітній сфері, повинні вміти контролювати власні емоції та володіти механізмами саморегуляції. Людина, яка не здатна до рефлексії та відслідковування власних емоційних станів, навряд чи зможе допомогти іншому. Тому самоаналіз дорослого — це фундамент: саме викладач з високим рівнем емоційного інтелекту зможе стати серед учнів беззаперечним авторитетом, до якого дійсно будуть прислухатися.

Сучасні викладачі стикаються з суттєвим навантаженням: їм потрібно не тільки актуалізувати свої знання, що стосуються безпосередньо їхнього предмету, а й оволодівати різноманітними педагогічними техніками, направленими на те, щоб дітям було легше засвоювати шкільну програму, враховуючи їхній ускладнений психоемоційний стан.

Якщо викладач буде дійсно розуміти, як дитяча та підліткова психіка реагує на стрес і як потрібно себе вести з дитиною, щоб в неї в кінцевому результаті не виник посттравматичний розлад, якого буває важко позбутись все свідоме життя, адаптація до дещо змінених умов навчання відбудеться досить швидко.

Програму розроблено відповідно до положень законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Конвенції ООН про права дитини, ратифікованої Верховною Радою України, постанов Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р «Про затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників» (зі змінами), професійних стандартів «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (наказ Міністерства розвитку економіки України від 17 вересня 2021 року № 568-21), «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 року № 1225), наказів та методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України з питань створення безпечного освітнього середовища, запобігання стресу, інших нормативно-правових актів, що регламентують міжвідомчу взаємодію у цій сфері.

Програма складається з 3-х модулів, що відповідають трудовим функціям «Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу», «В. Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища» і «Д. Безперервний професійний розвиток», які визначені Професійним стандартом вчителя закладу загальної середньої освіти. Кожен модуль передбачає теоретичну та практичну складові, а також самостійну роботу слухачів. Теоретична складова програми реалізується у формі інтерактивних відеолекцій, відеоконференцій тощо. Практична складова - у формі навчальних вебінарів, практикумів. Після завершення навчання передбачаються контрольні заходи (тестування, практична робота).

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у другому циклі базової середньої освіти.

Обсяг (тривалість): 1 кредит ЄКТС / 30 год.

Особливості реалізації програми

Короткостроковий курс з можливістю опанування змісту програми один раз на п'ять років.

Форма (форми) підвищення кваліфікації:

Курсова підготовка за інституційною формою в режимі відеозв'язку (дистанційно).

Мета підвищення кваліфікації

Актуалізація та розширення теоретичних знань і практичних навичок в сфері освітніх послуг з питань психологічної підтримки учнів та їхніх сімей, які зазнали втрат чи постраждали морально під час воєнних дій; стабілізація психоемоційного стану самих освітніх працівників; запобігання ПТСР в учнів; створення комфортної обстановки під час занять; організація структурованого та чіткого процесу навчання з метою подолання можливих негативних наслідків.

Завдання підвищення кваліфікації

- глибоке занурення в нормативно-правові і організаційно-методичні аспекти заради забезпечення максимально комфортного освітнього середовища;
- ознайомлення з очевидними та латентними ознаками психологічного стресу, освоєння ефективних методик самодопомоги;
- акцент на максимально відповідальному ставленні та реальній готовності до допомоги постраждалим дітям та їхнім родинам внаслідок війни;
- комплексний професійний розвиток викладачів;
- застосування найрізноманітніших діагностичних інструментів для виявлення освітніх втрат та комплексний аналіз ситуації з подальшою розробкою найбільш оптимальної стратегії.

Перелік компетентностей, які будуть вдосконалюватися

A2. Предметно-методична компетентність.

B1. Психологічна компетентність.

B2. Емоційно-етична компетентність.

B2. Здоров'язбережувальна компетентність.

Що потрібно знати та розуміти:

- як надавати якісну психоемоційну підтримку головним учасникам освітнього процесу, які зазнали моральних травм;
- вміти класифікувати види та ознаки психологічного стресу, відрізнити норму від патології, розумітися на різних станах людини та володіти високим рівнем EQ (емоційного інтелекту);
- створювати безпечне і максимально комфортне освітнє середовище, так як від цього залежить, буде в дитини інтерес до навчання чи ні;
- розуміти відмінності між освітніми втратами і освітніми розривами;
- знати всі особливості освітньої діяльності з урахуванням виявлених освітніх втрат.

Що потрібно вміти на практиці:

- прогнозувати негативні наслідки та уникати їх;
- помічати очевидні та приховані наслідки стресу;
- застосовувати різноманітні практики, що направлені на стабілізацію психологічного стану;

- активно користуватися інструментами діагностики для підрахунку та аналізу освітніх втрат учнів в другому циклі базової середньої освіти;
- розуміти потреби та інтереси учнів і вміти встановлювати з ними контакт.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації

Система балів: максимальна кількість балів – 60, прохідний бал – 30.

Поточне оцінювання – 20 балів. Контрольні заходи – дві практичні роботи (20 балів), контрольне тестування (20 балів).

Для отримання сертифікату про підвищення кваліфікації загальний середній бал має бути не нижче 30.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації

Сертифікат за підсумками опанування освітньої програми на 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Вартість: 660,00 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Зміст Програми курсу розроблений з урахуванням принципів цілісності, системності, технологічності та варіативності, подано у взаємозв'язку цільового, змістового, технологічного та контрольного-аналітичного компонентів, розроблених на основі компетентнісного підходу.

Зміст програми складається з чотирьох взаємопов'язаних модулів, які містять 14 тем. Кожен з модулів передбачає поточне оцінювання слухачів під час практичних занять за 5-бальною шкалою.

Підсумкові заходи здійснюються у формі виконання двох практичних робіт (на вибір слухача), та контрольного тестування. Практична робота оцінюється в 10 балів.

На завершальному етапі з метою оцінювання результатів навчання слухачі проходять підсумкове тестування, яке охоплює ключові положення та змістові компоненти Програми. Підсумковий тест складається з 10 питань, кожне оцінюється за 2-бальною шкалою.

Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, 60. Прохідний бал 30. Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає 30 год, з них: 10 год — лекційні заняття, 12 год — практичні заняття, 7 год — самостійна робота, 1 год — контрольні заходи.

Назва тем	Кількість годин				
	Лекції	Практич ні	Самості йна	Контроль ні	Усь о

		заняття	робота	заходи	го
МОДУЛЬ 1. Створення комфортного навчального процесу					
Тема 1.1. Суто формальні вимоги та відповідна документація	1	1			2
Тема 1.2. Базові аспекти створення безпечного освітнього середовища	1		1		2
Тема 1.3. Ази якісної комунікації з учнями та батьками		1	1		2
Разом за модулем 1	2	2	2		6
МОДУЛЬ 2. Реакція на стрес					
Тема 2.1. Суть і динаміка протікання стресу в дітей та дорослих	1	1			2
Тема 2.2 . Вплив комплексного посттравматичного розладу на поведінку дитини та її подальшого ставлення до навчання	1	1			2
Тема 2.3. Методики підтримки учнів, які пережили сильний стрес		1	1		2
Разом за модулем 2	2	3	1		6
МОДУЛЬ 3. Педагоги і емоційна стійкість					
Тема 3.1. Емоційний ресурс педагога	1	1			2

Тема 3.2. Емоційний інтелект педагога		1			2
Тема 3.3. Превентивні методи стосовно завчасного вигорання		1	1		2
Разом за модулем 3	2	3	1		6
МОДУЛЬ 4. Системна робота, направлена на подолання освітніх втрат					
Тема 4.1. Причини і наслідки освітніх втрат	2				2
Тема 4.2. Подолання освітніх втрат		1	1		2
Тема 4.3. Інструменти діагностики		2			2
Тема 4.4. Трансформація втрат у можливості		1	2		3
Тема 4.5. Комплексна підтримка вчителів	2				2
Разом за модулем 4	4	4	3		11
Контрольний захід				1	1
Разом за програмою	10	12	7	1	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Забезпечення комфортного навчального середовища у закладах освіти

Тема 1.1. Суто формальні вимоги та відповідна комунікація

Біглий огляд базових вимог до забезпечення безпечного освітнього середовища, методичні рекомендації.

Тема 1.2. Базові аспекти створення безпечного освітнього середовища

Освоєння ключових маркерів створення здорового освітнього середовища, спрямованого на збереження психоемоційного здоров'я учнів. Чітко визначені характеристики безпечного освітнього простору. Інтер'єр класу як ще один важливий маркер комфорту.

Тема 1.3. Ази якісної комунікації з учнями та батьками

Акцент на основній ролі вчителя у створенні фізичної та емоційної безпеки учнів. Регулярна та ефективна комунікація з батьками, активне збирання відомостей. Відкритий діалог з учнями. Стратегії взаємодопомоги.

МОДУЛЬ 2. Подолання стресу

Тема 2.1. Суть і динаміка протікання стресу в дітей та дорослих

Причини появи стресу, його протікання та негативні наслідки. Нейробіологія. Психотравма. Комплексний посттравматичний розлад особистості. Кризові стани. Наявність захисних психологічних механізмів. Методики оцінювання психоемоційного стану учнів.

Тема 2.2. Вплив комплексного посттравматичного розладу на поведінку дитини та її подальшого ставлення до навчання

Визначення травми. Основні типи травм, з якими можуть стикатися учні.

Травма в умовах війни, переміщення, втрати: особливості реагування. Типові реакції на травму (поведінкові, емоційні, фізіологічні, когнітивні). Вплив травми на навчальний процес. Проблеми з мотивацією і самооцінкою.

Тема 2.3. Методики підтримки учнів, які пережили сильний стрес

Суть травма-інформованого підходу та його базові принципи, інтеграція стратегій в освітній процес. Будування відносин, що базуються на довірі та взаємоповазі. Стартова психологічна допомога і базові протоколи її надання. Самоконтроль, робота з власними емоціями. Профілактика стресових розладів.

МОДУЛЬ 3. Емоційно стійкі педагогічні працівники

Тема 3.1. Емоційний ресурс педагога

Як, не вичерпуючи власний ресурс, допомагати тим, хто дійсно потребує допомоги. Розвиток психоемоційної стійкості, моделі психологічного благополуччя, прагнення до конструктиву. Ознаки вторинної травматизації та самопомога.

Тема 3.2. Емоційний інтелект педагога

EQ викладача — основа психосоціальної підтримки учнів.

Тема 3.3. Превентивні методи стосовно завчасного вигорання

Феномен життєвої стійкості, його індивідуальне і колективне значення. Визначення власних «точок стійкості» та потреба в оволодінні новими корисними навичками.

МОДУЛЬ 4. Системна робота, направлена на подолання освітніх втрат

Тема 4.1. Причини і наслідки освітніх втрат

Суть, фактори ризику і наслідки. Відмінність між поняттями освітніх втрат та освітніх розривів.

Тема 4.2. Подолання освітніх втрат

Розробка програм, які будуть направлені на попередження критичних освітніх втрат згідно з освітньою галуззю. Комплексна діагностика у вигляді різноманітних тестів, опитувань тощо. Діагностика прогалин у знаннях та практичних навичках. Побудова унікальних освітніх траєкторій. Адаптовані форми організації навчання. Групова та індивідуальна підтримка. Модифікація та адаптація навчального контенту, концентрація на ключових темах. Отримання зворотного зв'язку.

Тема 4.3. Інструменти діагностики

Попередній аналіз та запобігання можливих освітніх втрат згідно з державними стандартами. Наявність цифрового інструментарію. Доступність та інклюзивний підхід.

Тема 4.4. Трансформація втрат у можливості

Персоналізовані інструменти: карта предмета, індивідуальна карта розвитку і т.д. Методи з підвищення мотивації учнів після тривалих перерв у навчанні. Конструктивна взаємодія вчителя з учнем. Врахування емоційного стану кожного учня. Рефлексивні практики.

Тема 4.5. Комплексна підтримка вчителів

Підвищення кваліфікації. Міжнародний обмін педагогічним досвідом. Професійні орієнтири. Наставництво та супервізія.

3.1. Перелік практичних завдань

Практична робота (на вибір):

1. Розробка авторської методики з питань екстреної психологічної допомоги у воєнний та післявоєнний час.
2. Написання сценарію особливого уроку з використанням так званих «ресурсних хвилинок».
3. Підготовка моделі уроку-підтримки за алгоритмами створення комфортної атмосфери в класі.
4. Складання персонального плану внутрішньої стійкості.

Практична робота 2 (на вибір):

1. Розробіть комплекс вправ, метою яких повинно бути досить швидке надолуження матеріалу, що не був вчасно засвоєним.
2. Розпишіть план подолання освітніх розривів та тематику можливих проєктів для здобувачів освіти, які навчалися за кордоном.

3.2. Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Види близькості (attachment) у дитини та їх порушення внаслідок травми. Комфортна для дитини близькість під час контакту як в буквальному, так і в переносному сенсі.
2. Робота вчителя з профілактики стресових перевантажень учнів у школі. Профілактична діяльність педагога, що націлена на подолання стресу в учнів внаслідок перевантажень та купи інших факторів.
3. Законодавчо-освітня сфера та недоторканість дитинства в контексті війни.
4. Глибинне вивчення потреб людей, які потребують допомоги.
5. Запобігання суттєвим освітнім втратам.
6. Грамотні методи оцінювання, що виступають як стимул у подоланні освітніх втрат.